

FİZİKSEL ENGELLİ BİREYLERİN ÜNİVERSİTE EĞİTİMİ SIRASINDA KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR (AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ)

PROBLEMS OF PHYSICALLY DISABLED PERSONS FACED DURING UNIVERSITY EDUCATION (THE CASE STUDY OF AKDENİZ UNIVERSITY)

Doç. Dr. İsmail SEVİNÇ¹, Öğr. Gör. Murat ÇAY²

¹Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Bölümü

²Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO, Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümü

isevinc@konya.edu.tr, muratcay@akdeniz.edu.tr

ÖZET

Ülkemizde engelli bireyler eğitim-öğretim, topluma katılım, istihdam ve erişilebilirlik vb. birçok alanda çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Sosyal refah anlayışının gelişmesi ve sosyal adaletin sağlanma çabaları ile bu sorunlara çözümü bulunabilmektedir. Ancak çözüm için gerekli uygulamaların geliştirilmesi ve gerekli adımların atılması sadece engelli bireylerin ve onların yakın çevresinde yer alan kişilere bağlı değildir. Engelli bireylerin yaşadıkları sorunların çözümü tüm bireylerin ve sistemlerin farkındalığının artmasına ve bu doğrultuda çaba göstermesine bağlıdır. Engelli bireylerin olması gereken ve olduğu tüm sistemler, bireylerin özellikleri göz önüne alınarak geliştirilmeli, yasalar konmalı ve uygulamaların gerçekleştirilmesi için zemin hazırlanmalıdır. Üniversiteler birey ve toplumun gelişimini sağlayan önemli eğitim kurumlarının başında gelmektedir. Bugün üniversiteler yaptıkları araştırmalar ve uygulamalarla topluma ve dünyaya yön vermektedir. Böylesine önemli bir kurumun içerisinde engelli bireylerin nitelikli bir biçimde yer al(a)maması üniversitelerin amaçlarıyla ve uygulamalarıyla örtüşmemektedir. Sosyal refahın ve adaletin gerçekleştirilmesi engelli bireylerin de her alanda olması beklendiği gibi yükseköğretim kurumlarında da engelli bireylerin var olmasıyla ilişkilidir. Tüm bunlar göz önünde tutularak yapılan bu çalışmanın temel amacı Akdeniz Üniversitesi öğrencisi olan fiziksel engellilerin yaşadıkları sorunların ortaya konularak bu sorunların sosyal politika ve yasalar bağlamında değerlendirilmesidir.

Bu amaç doğrultusunda Akdeniz Üniversitesi öğrencisi olan 10 fiziksel engelli birey ile yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden görüşme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada veri toplamak için araştırmacı tarafından geliştirilen ‘Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu’ kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini Akdeniz Üniversitesi merkez yerleşkesinde öğrenim gören fiziksel engelli öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Akdeniz Üniversitesi merkez yerleşkesinde farklı fakülte ve yüksekokullarında öğrenim gören öğrencilerden yansız atama yöntemi ile seçilen 10 fiziksel engelli öğrenci oluşturmaktadır.

Fiziksel Engelli Bireylerin Üniversite Eğitimi Sırasında Karşılaştıkları Sorunlar (Akdeniz Üniversitesi Örneği)

Yapılan çalışmada fiziksel engellilerin üniversite eğitimi esnasında çeşitli sorunlar yaşadıkları, bu sorunların birçoğunun fiziksel şartlarla ilişkili olduğu, diğer bireylerin engelli öğrencilere tutumunun da yaşanan sorunlarda etken olduğu saptanmıştır. Fiziksel engelli bireylerin ulaşım ve erişim alanında yaşadıkları sorunların ihtiyaçlarını karşılamasını zorlaştırdığı anlaşılmıştır. Fiziksel engelli bireyler genel olarak aldıkları üniversite eğitimini yeterli bulmakla birlikte eğitim esnasında yaşadıkları sorunlara ilişkin çeşitli bulgular elde edilmiştir. Bununla birlikte yaşanan sorunların çözümünde sosyal politikanın ve yasal mevzuatın önemli bir role sahip olduğu düşünülmektedir.

Fiziksel engelli bireylerin üniversite eğitimi sırasında yaşadıkları sorunların çözümü için gerekli yasal ve politik gelişmelerin neler olabileceği elde edilen bulgular ışığında değerlendirilmiştir. Fiziksel engelli bireylerin daha iyi bir üniversite eğitimi almaları için yerel yönetimlere ve üniversitelere düşen görev ve sorumlulukların üzerinde önemle durulmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Engelli Öğrenci, Engelsiz Üniversite, Sosyal Politika

SUMMARY

In our country disabled people face various problems in many fields such as education and training, collective participation, employment accessibility. There is a solution to these problems in the struggle to develop social welfare and social justice. However, the development of the necessary solutions and necessary steps are not solely dependent on persons with disabilities and persons in their immediate surroundings. The solution of the problems of disabled people depends on the awareness of all individuals and people's efforts. All systems needed by disabled people should be developed and laws for various applications must be enacted. Universities are one of the most important educational institutions that provide individual and community development. Today, universities are leading the world with their researches and applications. The fact that disabled students have many problems in the universities does not overlap with the aims of the universities.

For this purpose, a semi-structured interview was held with 10 disabled students who are students at Akdeniz University. The data obtained were assessed by taking into account the social policies developed for the disabled in our country, the legislation and the policies introduced and monitored by the higher education institutions.

It has been observed that the disabled have experienced various problems during their university education. These problems are related to the attitudes of individuals and legal practices. Social policy and legal legislation have been seen to play an important role in the solution of the problems experienced. Problems and solutions that disabled people experience during university education are evaluated in the light of findings.

Key Words: Disabled Student, Unhindered University, Social Policy

1.Giriş

Her bireyin topluma sağlıklı bir biçimde katılması ve topluma katkı vermesi beklenir. Topluma katılmayan, toplumdan dışlanan veya toplumun içine giremeyen her birey toplumun daha ileriye gitmesinin önüne geçen bir durum olarak düşünülebilir. Toplumun gelişimi, sosyal adaletin, refahın ve barışın sağlanması da temel olarak buna dayalıdır. Her bireyin topluma katkı verme ve gelişimini destekleme sorumluluğu varken toplumun da bireylerin gelişimi, değişimi ve katkı verebilmesi için çeşitli araçları ortaya koyması ve bu ortamı sağlama ödevi bulunmaktadır.

Çeşitli nedenlerden dolayı topluma katılmayan, katılmasının önünde çeşitli engeller bulunan birey ve topluluklarla ilgili toplumsal sistemlerin çeşitli düzeylerde önlemler alması, toplum ve bireylerin refahı açısından önemlidir. Toplumsal olarak kendini dışarıda hisseden, dışlanan bireylerin kendine ve çevresine katkı vermesi beklenemeyeceği gibi bu bireylerin çevresindeki bireylere ve topluma zarar vereceği de öngörülebilir.

Kimi gruplar sahip oldukları sosyal durumları, bilişsel ve fiziksel farklılıkları açısından eğitim ve topluma katılım fırsatlarından diğer insanlara göre eşit olarak faydalanamamaktadırlar. Engelli bireylerde bu grubun içerisinde yer almakta ve toplumda yer alan diğer bireyler gibi sağlıklı olarak topluma katılma ve yaşamlarını idame ettirme konularında bilgiye ve desteğe ihtiyaç duymaktadırlar (Subaşıoğlu, 2008:400). Engelli bireyler topluma katılmakta zorlanan grupların başında yer almaktadır. Bu nedenle toplumsal sistemlerin, devletin çeşitli önlemler alarak engelli bireylerin toplumsal yaşama katılmalarını sağlayarak eğitim, sağlık ve sosyal hizmetler vb. temel haklardan yararlanmaları gerekmektedir.

Dünyada engelli kategorisine giren birey sayısı 1 milyardan fazladır ve bunların 200 milyonu ciddi işlev bozuklukları yaşamaktadır. 2011'de Dünya Engellilik Raporu'nu yayınlayan Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), dünyada 18 yaş üzeri nüfusun %15,6'sının engelli olduğu öngörüsünü aktarmaktadır (İnan ve ark., 2013:723). Engelli bireylerin yakın çevresinde bulunan diğer bireylerin de engelli bireyin içinde bulunduğu durumdan etkilendiği düşünüldüğünde sayının önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Engelli bireyler sağlık ve eğitim durumları, ekonomiye katılımları ve yoksullukla mücadele konularında çeşitli sorunlar yaşamaktadır. Bu durum engelsiz bireylerin erişmekte sorun yaşamadığı sağlık, eğitim, istihdam, ulaşım, bilgi edinme vb. hizmetlere engelli bireylerin erişememelerine neden olmaktadır.

Dünya ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de engelli bireyler eğitim-öğretim, topluma katılım, istihdam ve erişilebilirlik vb. birçok alanda çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. TÜİK (2011)'in yaptığı 2011 Nüfus ve Konut Araştırması sonuçlarına göre Türkiye'de 2011 yılında toplam nüfusun %6,6'sının en az bir engeli olduğu belirtilmektedir. Yine aynı araştırmaya göre Türkiye'de engelli bireylerin yürümede, merdiven inip çıkmada, taşımada/tutmada zorluk yaşayanların oranı diğer engellere göre daha fazla olduğu da görülmektedir.

Tüm bireylerin sahip olduğu, ulusal ve uluslararası yasal düzenlemelerle garanti altına alınan temel bir hak olan eğitim hakkı, İnsan Hakları Evrensel Beyanname (1948), Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (1989), BM Avrupa Sosyal Şartı (1961; 1996) ve BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme (2006) ile tüm çocukların cinsiyet, dil, din ve ırk ayrımı yapılmaksızın güvence altına alınması gerekliliği ortaya konulmuştur. Mevcut yasal düzenlemelere karşın engeli olan çocukların eğitim haklarından yararlanmada kaliteli eğitime erişimde çeşitli sorunların olduğu bilinmektedir (Eğitim Reformu Girişimi, 2016:7). Ülkemizde engellilerin toplumun diğer bireyleriyle eşit koşullarda eğitim-öğretim görmesi, “Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına Dair Sözleşme” (Resmi Gazete, 14 Temmuz 2009/27288), “1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu” (Resmi Gazete, 24 Haziran 1973/14574) ve “5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun” (Resmi Gazete, 1 Temmuz 2005/25868) vb. ulusal ve uluslararası düzenlemeler ile güvence altına alınmıştır (Zencir ve ark., 2017:727).

Engelli olup olmadığına bakılmaksızın insan onuruna yaraşan bir yaşam düzeyine ulaşabilmesi için bireylerin asgari bir eğitim ve öğrenim hakkına sahip olması gereklidir. Eğitim hakkının temel insan haklarından bir tanesi olarak kabul edilmesi sosyal devletin gereklerinden birisi olarak ortaya çıkmaktadır. Eğitim ve öğretimi en başta gelen görevleri arasında sayan gerçek anlamda sosyal devlet, tüm vatandaşlarının eşit olanaklar içinde eğitim görmesini amaçlamaktadır (Şişman, 2014: 58).

Engellilik, hem fiziksel hem psikolojik hem de sosyal boyutları bulunan bir durumdur. Bu bağlamda engellilerin yaşadığı sorunların çözümü, rehabilitasyonu, eğitimi de bu boyutları içeren farklı özelliklere ve süreçlere sahiptir. Özellikle engelli bireylerin çevrelerinden ve toplumdaki kaynaklı sosyal boyutta sorunların çözümü sadece tek bir disiplinin değil farklı disiplinleri ilgilendiren ve tüm bireylerin ortak akıyla çözülebilen nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Engelliler için ikinci bir engel durumu da sosyal ilişkilerden, kültürel ve toplumsal faaliyetlerden, temel hizmetlere erişimden, yakın çevreden ve iktisadi sahadan engellenmek olarak ifade edilmektedir. Bu durum ayrıca engellilerin sosyal yaşamdan da dışlanması anlamına gelmektedir (Genç, 2015:67). Bireylerin sahip oldukları fiziksel engeller varlığı, istenen toplumsal ve sosyal sistemlerde çeşitli sorunlar yaşamalarına neden olarak engelli bireylerin toplumdaki dışlanmalarıyla sonuçlanabilmektedir. Bu durumun minimize edilmesi, yaşanan sorunların çözümü ve gerekli duyarlılığın sağlanması ile olanaklı olacaktır.

Sosyal refahın geliştirilmesi ve sosyal adaletin sağlanması, engelli bireylerin yaşadığı sorunların çözümünde etkilidir. Toplumsal refahı ve gelişimi belirleyen insan haklarının gözetilmesi de engelli bireylerin ihtiyaç duyduğu gereksinimlerin ve yaşadıkları sorunların diğer toplum üyeleri ve sistemler tarafından nasıl karşılandığı ve nasıl çözüldüğüyle ilgilidir. Bu bağlamda eğitim, her birey için refah devletinin sunması gereken önemli hizmetler arasındadır. Ayrıca eğitim, bireylerin gelişimi ve topluma sağlıklı bireyler olarak katılmalarının zeminini sağlayan önemli hizmetlerdendir. İnsan Hakları Evrensel

Bildirgesi'nin 26. maddesi de eğitime atıf yaparak ilk ve orta eğitimin ücretsiz olması gerektiğini, yükseköğretimin herkese tam eşitlikle açık olması gerektiğini vurgulamaktadır.

Eğitim, bireyi çeşitli açılardan daha olgun bir birey durumuna getirmek ve yaşamına anlam katmak amacını taşıyan bir takım faaliyetleri de içerisinde barındırmaktadır. Bireylerin farklılaşan yaşam koşullarına ayak uydurabilmeleri ve yenilikleri yakalayabilmeleri için eğitim sürecine katılarak bu süreçte edindiği bilgilerle kendisini ve çevresini tanımakta, yaşama farklı bir bakış açısıyla bakmayı ve çevresiyle sağlıklı ilişkiler kurmayı öğrenmektedir (Gün, 2015:61). Eğitim her birey için önemli olmakla birlikte çeşitli işlev ve fonksiyonlarını kaybeden engelli bireyler açısından daha önemli duruma gelmektedir. Engelli bireylerin eğitime katılması onların topluma katılmasıyla da ilişkili olmakla birlikte kendi yetilerinin geliştirilmesi ve daha nitelikli bireyler olarak kendilerini geliştirme fırsatları yakalamaları açısından da değerlidir.

1.1.Engelli Bireylerin Üniversite Eğitimine Katılımı

Ülkemizde engelli bireyler eğitim-öğretim alanında çeşitli sorunlar yaşamaktadır. Bu sorunların sosyal-fiziksel boyutları olduğu gibi eğitim ile ilgili de çeşitli sorunlar bulunmaktadır. Engelli bireylerin eğitimde yer almaları diğer bireylere oranla daha önemli ve kritik bir noktada yer almaktadır. Engelli bireylerin engelinden dolayı kaybettiği fonksiyonlarının olumsuz etkilerinin minimize edilmesinin ve çeşitli sağlık sorunlarının ortadan kaldırılması için alınması gereken rehabilitasyon ve eğitimin yanında engelli bireylerin diğer bireyler gibi eğitim öğretim içerisinde yer alarak bireysel yeteneklerinin geliştirilmesi ve bilgi düzeylerinin artırılması sağlıklı bir toplum için gereklidir. Engelli bireye sahip olan bir ailenin, çocuğunun engelli bir birey olduğunu öğrendiğinde çocuklarına yönelik özel eğitim olanaklarını araştırması, onun yeteneklerinin ve yapabileceklerinin farkına varması ve bu yönde destek olması, engelli çocuğun üretken, sosyal yaşama adapte olmuş, özgüvenli ve geleceğe güvenle bakan bir birey olmasında etkili olacağı düşünülmektedir.

Üniversiteler ülkelerin geleceğine yön veren, toplumda önemli bir yere sahip olan çeşitli meslek elemanlarını yetiştiren, girişimci bireylerin ortaya çıkmasını sağlayan, bu bireylerin topluma her anlamda yararlı olmasını hedefleyen kurumlardır. Üniversite eğitimi, bireylerin ufuklarını genişletir, yeni fikirler üretmesinin önünü açar ve geleceğin şekillenmesinde etkin rol oynarlar. Bu kurumlara engelli olmayan bireyler katıldığı gibi engelli bireyler de dilediği alanda eğitim alarak üretime katılma ve üniversitelerin sunduğu diğer olanaklardan yararlanarak sosyal yaşama dahil olma hakkına sahiptir. Engelli bireylerin akranları gibi eğitim alabilmeleri için engelli bireylere özgü bir takım iyileştirmelerin ve düzenlemelerin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Örneğin görme ve işitme engelli öğrencilerin ders materyallerinin erişilebilir formatlarda temin edilmesi ve sınavlarının yapılabilmesi için gerekli şartların sağlanması, fiziksel engelli öğrenciler için dersliklerin fiziksel açıdan uygun biçimde inşa edilmesi, engellilere yönelik lavaboların bulunması, sosyal ve kültürel alanların engelli bireylerin ulaşımını olanaklı kılacak şekilde uyarlanması vb. düzenlemelerin engelli bireylerin engelsiz bir eğitim almasını ve üniversitenin olanaklarından en etkin biçimde yararlanmasını sağlayacağı düşünülmektedir (EGED, 2015).

Fiziksel Engelli Bireylerin Üniversite Eğitimi Sırasında Karşılaştıkları Sorunlar (Akdeniz Üniversitesi Örneği)

YÖK'ün sunduğu kalite raporunda (Yükseköğretim Kalite Kurulu, 2017) açık öğretim dâhil toplam engelli öğrenci sayısının yaklaşık 30 bin olduğu belirtilmektedir. Aynı raporda toplam öğrenci sayısının da 5.5 milyon olduğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda öğrencilerin yaklaşık %0.5'inin engelli olduğu söylenebilir. Ancak bu rakamların kesin bilgiler vermesi beklenmemelidir. Çünkü üniversiteye kayıt olan öğrencilerden engelli olup olmadıkları ile bilgiler istenmemekte, öğrenciler de gerekmedikçe bu durumla ilgili üniversitelerin ilgili birimlerine bilgi vermemektedir. Bu durum ise üniversitede yer alan engelli birey sayısının kesin olmamasına neden olmaktadır. Diğer taraftan yardıma ve desteğe gereksinim duymayan engelli öğrenciler, gerekmedikçe üniversite ve ilgili birimlerine bu durumu açıklama veya bildirme gereği duymamaktadır.

Ölçme Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) tarafından yapılan üniversite yerleştirme sınavında engelli öğrencilere yönelik çeşitli pozitif uygulamalar bulunmaktadır. ÖSYM sınav başvurusunda engelli bireylerin gerekli belgeleri sunması kaydıyla engel türüne göre gerekli görülen sınav ortamında s

ınava alındıkları belirtilmektedir. Engel türüne ve oranına göre okuyucu, işaretleyici tayin edilebilmekte, ek süre verilebilmekte ve/veya tekli sınav salonlarında sınava alınabilmektedirler. Fiziksel özelliklerinde ağır derecede ve sürekli olarak işlev kaybı ya da bozukluğu olması nedeniyle eğitim-öğretim hizmetlerinden gerektiği kadar yararlanamayan adayların seçme ve yerleştirme işlemleri engel türü, engel derecesi, puanları ve tercihleri göz önünde bulundurularak ÖSYM tarafından yapılacağı belirtilmektedir (ÖSYM, 2017).

Aşağıdaki tabloda ÖSYM tarafından 2014 ve 2015 yıllarında Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi'ne (ÖSYS) ve Lisans Yerleştirme Sınavı'na (LYS) başvuru yapanların ne kadarının engelli bireylerden oluştuğuyla ilgili veriler yer almaktadır (EGED, 2015).

Tablo1. ÖSYS'de Sınava Giren Engelli Öğrenci Sayıları

Sınav Adı	Toplam Başvuru Sayısı	Engelli Başvuru Sayısı	%
ÖSYS 2014	2.086.115	5.025	0,24
ÖSYS 2015	2.126.668	5.127	0,24

Çeşitli verilerde üniversitelerin engelli öğrencilere çok da açık olmadığına ve çok az sayıda engelli bireyin üniversite eğitimine katılabildiğine işaret etmektedir (Dökmen ve Kışlak, 2004). Yukarıdaki veriler engelli nüfus içerisinde yer alan bireylerde üniversite sınavına başvuranların sayısının oldukça az olduğu dolayısıyla üniversite içerisinde yer alan engelli birey sayısının toplam engelli birey sayısına göre oldukça az olduğu belirtilebilir. Ayrıca üniversite eğitimi almak isteyen engelli bireylerin engel türü ve oranıyla ilgili de istatistiksel bilgilere de ulaşamamaktadır.

Bazı ayrıcalıklar tanınarak engelli bireylerin üniversitelere girmeleri ve yerleşmeleri beklenmektedir. Oysa her engelli bireyin özel bir birey olduğundan yola çıkılarak engelli

bireyin kişisel özelliklerine ve yeteneklerine göre üniversiteye yerleştirilmesine dair sistemler ve politikalar üretilmelidir. Mevcut düzen içerisinde sağlanan kolaylıklar her ne kadar engelli bireylerin üniversiteye giriş sınavında sorun yaşamamalarına dönük olsa da asıl olan bireye özgü kişisel olanakların daha fazla geliştirilmesi ve engelli bireylerin üniversitelerde yer almasının kolaylaştırılması beklenmektedir. Bu bağlamda üniversitelere yerleşen engelli öğrencilere tam anlamıyla bir destek sağlandığı düşünülmemektedir.

1.2.Üniversite İçerinde Engelli Bireylerin Yaşadıkları Sorunlar

Engelli öğrenciler sahip oldukları engelden dolayı yüksek düzeyde bireysel ihtiyaçlara sahiptirler. Bu ihtiyaçların etkin bir biçimde karşılanması, onların öğrenmeye yönelik ilgi ve motivasyon seviyelerini artıracakları düşünülmektedir. Bu bağlamda bireysel ihtiyaçların karşılanması ve olabildiğince bu ihtiyaçlara yanıt verilmesi gerekmektedir (Sarı 2005:339). Üniversitede eğitim almaya başlamış engelli bireylerin eğitimlerini nitelikli bir biçimde sürdürebilmeleri için çeşitli destek mekanizmalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Üniversiteler bilginin üretildiği, çoğaltıldığı ve yayıldığı kurumlar olarak ortaya çıkmaktadır. Öğrencilere profesyonel meslek sahibi olabilmesi için gerekli donanımı kazanabilecekleri ortamlar sunan üniversitelerde ayırım yapılmaksızın toplumun tüm bireylerinin bu ortamlardan istifade edebilecekleri bir düzen sağlanması devletin aslı görevlerindedir (Kalyon, 2012:64).

Engelli bireylerin önemli sorunlarından birisi de engelli bireylerin engelli olmayan bireyler gibi diledikleri alanda ve kurumda eğitim alma hakkına sahip olmasıdır. Bu bireylerin nitelikli bir biçimde eğitim almaları eğitim kurumlarında çeşitli yasal düzenlemeler ile olanaklıdır. Üniversite eğitiminde özellikle akademik fırsat eşitliğinin sunulabilmesi için engelli bireylerin kullanımına ve erişimine uygun ders materyallerinin geliştirilmesi, dersliklerin ve yerleşkenin uygunluğuna kadar çeşitli uygulamalara gereksinimler bulunduğu ifade edilmektedir (Zencir ve ark., 2017:721).

Üniversite içerisinde yer alan engelli bireyler çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunlar fiziksel, sosyal, psikolojik boyutlarda değerlendirilmekle birlikte doğrudan üniversitelerin işlev ve amaçlarıyla ilişkili sorunları saptamak da mümkündür. Bu bağlamda engelli bireylerin üniversite içerisindeki sosyal çevreden de kaynaklı sorunlar yaşadığı söylenebilir. Örneğin bir görme engelli öğrencinin sadece üniversite yerleşkesine ulaşılabilirliği iyi bir üniversite eğitimi alması için yeterli olmamaktadır. Görme engelli öğrencinin ders materyallerine ulaşımı, nitelikli bilgi alabilmesi, öğrenim gördüğü sosyal çevrede algılanış biçimi, ona karşı sergilenen tutum ve davranışlar, sınavlar, ödevler vb. birden fazla değişkenle ilintili sorunlar süreç içerisinde ortaya çıkabilmektedir.

Engelli öğrencilerin yüksek öğrenimleri ile ilgili düzenlemeler Engelliler Kanunu'nun 15. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre engelli bireyleri üniversitede eğitim aldıkları sırada onların gündelik ve eğitim-öğretim yaşamlarını kolaylaştıracak önlemlerin alınması için Yükseköğretim Kurulu bünyesinde araç-gereç temini, özel ders materyallerinin hazırlanması, engellilere uygun eğitim, araştırma ve barındırma ortamlarının hazırlanmasının

temini vb. konularda çalışma yapmak üzere Engelli Danışma ve Koordinasyon Merkezi kurulmuştur. Engelliler Kanunu'nun 15. maddesine dayanılarak hazırlanan yönetmelik çerçevesinde de üniversitelerde engelli öğrenci birimleri kurulmuştur ve bu birimlerin çalışma usul ve esasları yine yönetmelikle düzenlenmiştir (Şişman, 2011:189). Türkiye'de engelli bireylerin üniversite eğitimiyle ilgili en önemli yasal gelişme, Yükseköğretim Kurumları Engelliler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği'nin yürürlüğe girmesi ile olmuştur. Bu yönetmelikle her üniversite bünyesinde Engelli Öğrenci Birimi'nin kurulması zorunlu hale getirilmiştir. Engelli öğrencilerin öğrenimleri sırasında ortaya çıkabilecek sorunlarının çözülmesi ile ilgili yönetmelikte birimin görevleri yer almakta, özetle engelli öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik çözümler üretmek, gerekli koordinasyonu sağlamak ve destek olmak, öğretim elemanlarını ilgili konular hakkında bilgilendirmek olarak ifade edilebilir (YÖK, 2017).

İlgili yönetmelik, engelli öğrencilerin üniversite eğitimi sırasında ihtiyaçlarına cevap verebilmek ve yaşanan sorunları minimize ederek gereken desteğin sağlanması için gerekli uygulamaların ortaya konulması ve ilgili birimin çalışmalarını nitelikli bir biçimde yürütmesi açısından önemlidir. Üniversitelere engelli öğrencilere yönelik birçok faaliyet ve iyileştirme olanağı bu yönetmelik kapsamında yerine getirilme fırsatı sunulmaktadır. Engelli öğrencilerin öğrenimlerini sürdürdükleri sırada fiziksel, psikolojik, barınma ve sosyal alanlarla ilgili ihtiyaçlarının tespit edilmesi, bu ihtiyaçların karşılanması için yapılması gerekenlerin belirlenmesi ve bu doğrultuda çözüm önerilerinin geliştirilmesi bu birimlerin temel çalışmalarındandır. Engelli öğrenciler bu birimlerden psikolojik ve sosyal destek alabilmekte ve öğrenimlerini kolaylaştıran bilgilere ulaşabilmektedir.

Ülkemizde üniversite sınavına girebilen engelli öğrenci sayısı kısıtlıdır ve sınava giren engelli öğrencilerin ancak bir bölümü yükseköğretim programına yerleşebilmektedir. Engelli öğrencinin sınava kazanarak bir üniversiteye yerleşmesi sorunların çözümü açısından tek başına yeterli değildir. Engelli üniversite öğrencileri buldukları ortamlarda sosyal, fiziksel ve biyolojik şartlardan dolayı çeşitli sorunlarla diğer öğrencilere göre daha fazla karşılaşabilmektedirler. Ulaşım, ders notları vb. sorunlarla karşılaşabilen engelli öğrencilerin psikolojik durumu bundan etkilenebilecek ve öğrencinin başarı durumunu etkileyebileceği ifade edilmektedir (Dökmen ve Kışlak, 2004:37).

Dökmen ve Kışlak'ın (2004) yaptığı engelli ve engelli olmayan öğrencilerin demografik ve psikolojik özellikleri ile sorunlarını karşılaştırma amacı ile yaptıkları çalışmada engelli öğrencilerin daha az ev işi yapıp daha az sinemaya-tiyatroya gittiklerini, daha az kitap okuduklarını ve sosyal etkinliklere daha az katıldıkları belirtilmiştir. Yine aynı çalışmada engelli öğrenciler için üniversitede sınavların sorun yarattığı, fakülte yemekhanelerinin engellilere göre düzenlenmemesinin sorun olarak ortaya çıktığı, tekerlekli sandalye, koltuk değneği ve yürüme çubuğu kullanan engelli öğrenciler için yemekhane vb. sosyal alanlarda sorun yaşadıkları tespit edilmiştir. İlgili araştırma esnasında araştırmacılar engelli öğrencilerin karamsar, umutsuz olduklarını ve yaşadıkları sorunların tespit edilse de bu sorunların çözülmeyeceğini inandıklarını gözlemlediklerini belirtmektedir.

2-YÖNTEM

Bu çalışma, Akdeniz Üniversitesi merkez yerleşkesinde yer alan birimlerde öğrenim gören ortopedik engelli öğrencilerin öğrenimleri sırasında yaşadıkları sorunların belirlenmesi amacıyla yürütülmüştür. Bu amaç doğrultusunda nitel araştırma yöntemlerinden görüşme yöntemi kullanılmıştır ve araştırmada veri toplamak için araştırmacı tarafından geliştirilen ‘Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu’ kullanılmıştır. Araştırmanın evreni Akdeniz Üniversitesi’nde öğrenim gören engelli öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Akdeniz Üniversitesi merkez yerleşkesinde öğrenim gören öğrencilerden Yansız Atama Yöntemi ile seçilen 10 fiziksel engelli öğrenci oluşturmaktadır. Yapılan görüşmeler ses kaydediciler tarafından kaydedilerek her bir görüşme daha sonra yazıya aktarılmıştır. Elde edilen bu veriler betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir.

3.BULGULAR

Bu bölümde araştırma neticesinde elde edilen bulgular araştırmacı tarafından çeşitli başlıklar altında sunulmaktadır.

3.1. Ulaşım

Yapılan araştırmada elde edilen veriler betimsel olarak analiz edildiğinde engelli öğrencilerin üniversitenin bulunduğu yerleşkeye ulaşım konusunda sorun yaşayıp yaşamadığı engel oranına göre değiştiği anlaşılmıştır. Bedensel engeli olan ve hareket kaybı kısıtlanan bireylerin ulaşımında mutlaka çeşitli sorunlarla karşılaştığı belirlenmiştir. Hareket kabiliyeti ve bu yöndeki fazla fonksiyon kaybı olmayan öğrencilerin daha kolay bir biçimde yerleşkeye ulaşabildiği, yerleşke içerisinde daha kolay hareket edebildiği anlaşılmıştır.

“Yurttan buraya gelirken mesafemiz biraz uzak olduğu için otobüsle gidip geliyorum. Engel durumum o kadar ağır olmadığı için pek sıkıntı yaşamıyorum”(G4).

“Engelim çok ağır olmadığı için kampüs içerisinde ulaşım sıkıntısı yaşamıyorum.”(G5).

Bununla birlikte özellikle öğrencilerin üniversitenin bulunduğu yerleşkeye ulaşmakta oldukça zorlandıkları, bu durumun daha çok yerel yönetimlerin verdiği hizmet ve hizmetin kalitesiyle ilgili olduğu düşünülmektedir. Toplu taşıma kullanan engelli bireylerin devam edegelen ciddi anlamda ulaşım, erişim konularında sorun yaşadığı, hizmet verenler ve toplum tarafından hoşgörü ve saygı görmedikleri saptanmıştır.

“Otobüsteki en büyük sorun şimdi buranın otobüsleri kapak açılıyor manuel yani birinin kapağı açması lazım...”(G.8).

“Ama ben yaya olarak ilerlemeyi seviyorum çünkü otobüsler falan çok kalabalık kullanımı çok zor oluyor zaten rampayı açmak için muhakkak yanımda birinin olması gerekiyor. Genelde şoförler çok ilgi göstermiyor hatta kaldırıma bile yaklaşmıyorlar. O rampa açıldığı zaman kaldırımın aşağısına denk gelebiliyor. Öyle bir şey olduğunda da geçebilir işte o

Fiziksel Engelli Bireylerin Üniversite Eğitimi Sırasında Karşılaştıkları Sorunlar (Akdeniz Üniversitesi Örneği)

şekilde de geçsin diyen şoförler bile oluyor ya bir kaç kere böyle düşme tehlikesi atlattım hatta. Bu konularda hani bu şekilde çok fazla sıkıntı çekiyorum hani bir de insanlar böyle sadece izliyorlar. Bir şey olduğu zaman bir şey yapalım diyen olmuyor sadece bakıyorlar o çok sıkıntı.”(G.7).

Ulaşım ile ilgili diğer sorunlardan bir tanesi de şehirlerarası veya uzak mesafede bulunan yerleşim yerlerine ulaşım da yaşadığı ifade edilmiştir. Görüşmelerde genel olarak şehirlerarası otobüslerin engelli bireylere uygun olmadığı belirtilmiştir. Havayolu ile ulaşımın kısmen daha iyi olduğu ve çok fazla sorun yaşanmadığı ifade edilmiştir.

“...uzak bir mesafelere uçak gidiyorsa gidebiliyorum ya da ailemden birisi uygunsa ve araç tutarsa özel olarak gidebiliyorum. Otobüsleri kullanmıyorum bu yüzden istediğim yerlere çok iyi gidemiyorum” (G.7).

“...Antalya'nın bir ilçesine gideceksin Alanya'ya gideceksin Alanya'ya gitmek için otobüs yok ya var ama otobüsün engelliler için özellikle fiziksel engelliler için erişilebilir değil bunu nasıl yapacağız tamam şehirlerarasını uçakla hallettik uzak şehirler için İstanbul Ankara İzmir gibi hallettik de Antalya'nın içi veya Antalya'dan Konya'ya uçak yok İki yerde de havalimanı var aktarmalı gideceksin o da sana zaman kaybettirecek niye özel olarak gidemiyorsun ki niye herkesin kullandığı şekilde biz de erişemiyoruz ki hani eşitlik vardı ya biz eşitlikten yanayız...” (G.9).

Yerleşke içerisinde ulaşımın yerleşkeye ulaşımına göre daha kolay görülmeyle birlikte görüşülen kişilerin birçoğu (G1,G2,G3,G7,G9,G10) çeşitli eksiklikleri dile getirmişlerdir. Genel olarak engelli bireylerin hareket alanının sınırlı ve hareket ettikleri yerlerin de çoğu kez “gerektiği kadar” olduğu çeşitli ifadelerden anlaşılmaktadır. Bu durum engelli bireylerin halen tam bağımsız bir biçimde üniversite içerisinde ulaşımını sağlayamadığını göstermektedir.

“...Ama oralarda bana çok uygun olmadığı için kullanmıyorum. Eve gidiyorum. Geri gelmekte sorun oluyor tekrar gelemiyorum.” (G.3).

“...dediğim gibi evlerde kalmak konusu çok sıkıntı dışarı çıktığın zaman çok rahat hareket edemiyorum kaldırımlar da kullanan rampaların açılı bile düşünülmemiş...”(G.7).

“Ben de sadece Antalya'da kalıyorum ya da özel aracım ile şehir dışına çıkabiliyorum” (G.9).

Araştırmaya katılanlar özellikle üniversite yerleşkesine ulaşım da aile ve arkadaş çevresinden destek aldığı, bu destek olmadan bağımsız bir biçimde hareket etmekte güçlük çektiklerini ifade etmişlerdir.

“Ulaşım konusunda arkadaşlarım yardımcı oluyor. Ailem sadece okula getirip eve götürüyor”(G3).

3.2. Konaklama

Yapılan görüşmelerde elde edilen bulgulardan bir tanesi de araştırmaya katılan öğrencilerin genellikle ailesiyle birlikte yaşıyor olmasıdır (G1, G2, G3, G5, G10). Üniversite seçiminde ailenin bulunduğu yerleşim yerine yakın üniversiteler öncelikli olarak tercih edilmekle birlikte genellikle engelli öğrenciler aileleriyle birlikte kaldıklarını ifade etmişlerdir.

“Ailem benim Manavgat da yaşıyor onlara yakın olmak için zaten tek bu üniversiteyi ve dört bölümü tercih ettim aslında İzmir'i de çok düşünmüştüm ama aileme ulaşımında sıkıntı yaşayacağım için onu yazmadım...”(G.7).

“Hem burayı seçmek istiyordum hem de burası benim için zorunlu gibiydi. İl dışında rahat edemezdim. Kendi ihtiyaçlarımı karşılayamazdım.” (G.2).

“Ailemle birlikte yaşamalıyım, başka lüksüm yok.” (G.3).

Bu durum fiziksel engelli üniversite öğrencilerinin ailelerine bağımlı bir biçimde yaşamalarını sürdürme zorunluluğuna işaret etmektedir.

3.3. Yerleşke İçinde Kişisel Gereksinimlerin Karşılanması

Araştırmaya katılan fiziksel engelli öğrencilerin 6'sı (G1,G3,G7,G8,G9,G10) üniversite içerisinde gereksinimlerini karşılamakta sorun yaşadığını belirtirken görüşülen öğrencilerden 4'ü hiçbir sorun yaşamadığını belirtmiştir. Karşılaşılan sorunlara ilişkin görüşülen öğrencilerin ifadeleri şu şekildedir:

“Lavaboya uzanmak bir sorun benim için. Ve pantolonumu çıkarırken zorlanıyorum. Engelliler için ayrı bir tuvalet yok zaten.”(G.1).

“Yemek konusunda sıkıntım yok. Fakültemde engelli tuvaleti yok. Yan fakültede var. Ama oralarda bana çok uygun olmadığı için kullanmıyorum. Eve gidiyorum. Geri gelmekte sorun oluyor tekrar gelemiyorum.” (G.3).

“Bizim fakültede zaten engelli lavabosu yok. Bir tane var bildiğim kadarıyla o da çok küçük olduğu için sandalyeyle içeri girmek çok sıkıntı. O yüzden kullanılmıyor şimdi arkada ceypark açıldı orada var bildiğim kadarıyla ama ben yine de kendimi çok rahat taşıyamadığım için kullanamıyorum bunun için yurda gidip geliyorum genelde öğle aralarında yurda gidiyorum” (G.7).

“Ama tuvaletlerin tabelaların olması içerisinde temizlik eşyalarının olması sürekli kilitli olması büyük sorun tabi ama herkes de var maalesef. Ben ilk ay okul içerisinde bunları gözlemledim nerede ne yapmam lazım yemeği hangi saatte yemem lazım ki zor durumda kalmayayım. Ben burada engelli tuvaleti olduğunu mesela çok sonradan öğrendim tabelası yoktu çünkü. Allah'tan düz zemin üzerine gitmek de dönmek de kolay” (G.8).

Engelli öğrencilerin yerleşke içinde kişisel gereksinimlerini karşılamakta zorlandığı, tam olarak destek almadan ve sorun yaşamadan ihtiyaçlarını karşılayamadıkları görülmektedir.

3.4. Dersler ve Sınavlar

Araştırmaya katılan engelli öğrencilerin 4'ü (G2, G3, G6, G7) ders ve sınav esnasında çeşitli sorunlarla karşılaştıklarını, bu sorunların çözümünde arkadaşlarından ve öğretim elamanlarından destek alabildiklerini belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan diğer engelli öğrenciler dersler ve sınavlar konusunda sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin üniversite eğitimi esnasında dersler ve sınavlara ilişkin yaşadıkları bazı sorunları aşağıdaki gibi ifade etmişlerdir:

“Aramın iyi olduğu hocalarla konuşuyorum yardımcı oluyorlar. Bir defasında bir hafta derse gitmedim. Sonraki hafta gittiğimde “istersen gelmediğin haftaya da imza at” demişti. Yani okula gelmeyi seviyorum.” (G.2).

“Derslerde not tutuyorum ama bir süre sonra elim yorulduğu için bırakıyorum. Arkadaşlardan tamamlıyorum, defterlerinden fotokopi çekiyorum, bana yardımcı oluyorlar.” (G.2).

“Derslerde not tutamıyorum sadece dinleyebiliyorum. Not alabilirim aslında ama ayak uyduramam, yavaş yazarım. Arkadaşımdan notları alıyorum.” (G.3).

“Sınavlarda süre yeterli oluyor. Eğer yetiştiremezsem ek süre veriyorlar. İhtiyaç duymadım hiç ama olsaydı yardımcı olurlardı.” (G.3).

“Sınavlarda sınav soruları ve hocaların bana karşı tutumları ile ilgili hiç sorun yaşamadım” (G.5).

“Hocalarla anlaştım zaten. Bir öğretim görevlisini okuyucu olarak veriyorlar. O okuyor işaretliyor. Çok bilgi olmadığı için süre de yetiyor.” (G.6).

“...mesela müzede çok fazla dersimiz oluyor bizim veya başka bir yerlere gitmemiz gerekebiliyor öyle olduğu zaman derse gidemediğim oluyor veya geri dönerken sıkıntı yaşıyorum yurda öyle genel olarak” (G.7).

“Dersliklerdeki dersleri çok rahat takip edebiliyorum ama mesela araziye gitmek isteyen hocalarımız oluyor bazı derslerimizden ötürü araziye gidileceği zaman sorun yaşayabiliyorum Çünkü uzak yerlere gidiliyor mesela phasilese falan gidiliyor oralara da bu rampalı otobüsler gitmediği için zorluk yaşıyorum” (G.7).

“Bu zamana kadar hocalarımız anlayışlı davrandı yani öyle bir ders olacağı zaman ertelediler veya mecbur tutmadılar o yüzden zorlanmadım vizelerde finallerde ama öğreneceğim şeyi de öğrenememiş oldum mesela” (G.7).

“Mesela bir de en çok sıkıntı yaşadım şeylerden birisi de bizim yazları işte kazılarımız oluyor ve kazıya seçilen öğrenci gidiyor ama ben hiçbir şekilde başvuru yapamıyorum çünkü kazı evlerinde uygun şartlar sağlanmıyor benim için çünkü rampalar yok mesela kız evlerinde

araziye gitmeden çalışabileceği alanlar var mesela çizim yapmak mesela rapor tutmak gibi şeyler veya işte buluntuların temizlenmesi gibi şeyler belki ama bunu bile yapamıyorum çünkü kazı evinde rampa gibi bir olanak sağlanmıyor aslında yapması çok zor değil ama uğraşmıyorlar... Belki de en iyi tek kişi için değişiklik yapmak istemiyor olabilirler ya da benim sorumluluğumu almak istemiyor olabilirler öyle” (G.7).

“Ya derslerde hiçbir sıkıntımız yok dersler konusunda her şey istediğimiz gibi gidiyor ya bir ayrıcalık ya da bir şey beklemiyoruz tabi ki olmuyor da dezavantajı da olmuyor avantajı da olmuyor herkese nasıl muamele yapılıyorsa oradan isme bakıyorlar fiziksel özelliklere bakmadan direk not verip geçiriyorlar. Böyle bir ihtiyacımız da olmuyor ki en güzeli bu şekilde” (G.9).

3.5. Kütüphane ve Bilgiye Erişim

Yapılan görüşmelerde fiziksel engelli bireylerin özellikle kütüphanede engellerinden dolayı yüksek raflarda yer alan kitaplara ulaşmakta zorlandıklarını belirtmişlerdir (G1, G2, G3, G7). Araştırmaya katılan öğrencilerin çoğu (G1, G2, G3, G5, G6, G7, G9, G10) bilgiye erişim konusunda interneti kullandıkları ve internetin bu anlamda önemli bir araç olduğu saptanmıştır.

“Kollarım kısa olduğu için raflara ulaşamıyorum. En yukarıdaki kitapların kopyasını altlara koyabilirler” (G.2.).

“... kütüphanede zorlandığım bir şey kitapların üst raflarda çok fazla olması. Üst raftakileri tek başıma ulaşamıyorum illaki yanında birinin olması gerekiyor. Muhtemelen söylesem yardımcı olurlar ama ben hiç söylemedim ama şey olsa çok güzel olur bu hareketli raflar oluyor ya hani aşağı çektiğin zaman o raf aşağıya iniyor ya diğeri yukarıya doğru çıkıyor ya falan öyle bir şey olsa çok güzel olurdu” (G.7).

3.6. Üniversitede Yakın Çevre ve Arkadaş Ortamı

Yapılan görüşmede araştırmaya katılan engelli öğrencilerin (G1, G2, G3, G4, G6, G7, G10) üniversitede yakın çevreden ve arkadaş ortamından bazı şikâyetleri olsa da genel olarak memnun oldukları ve eğitim sırasında karşılaştıkları sorunların çözümünde destek aldıklarını belirtmişlerdir.

“Arkadaşlarımla aram oldukça iyi, onlardan destek alabiliyorum, arkadaşlarımla anlaşabiliyorum. Ayrımcılık yapanlarla konuşmuyorum. Arkamdan “engelli okuluna gitsin” diyeni duydum mesela. Uzak duruyorum o insanlardan. Bağlantımı kesiyorum. Kimseye ihtiyacım yok” (G.1).

“Üniversitede arkadaş ortamım genelde iyi olduğu söyleyebilir. Ama bunda benim etliye sütlüye pek karışmamamda etkili bence. Isınmadığım ortamlara girmiyorum” (G.2).

“Arkadaş ilişkilerim çok iyi denilebilir. (yanındaki arkadaşlarına bakıp gülüyor) Çok iyi. Kötü bir durum yaşamadım ama olsaydı da cevabını verirdim” (G.3).

“İnsanların biraz empati kurması gerekiyor. Empati çok önemli bence. Empatiyi kurduktan sonra bizim bir şey dememize gerek kalmadan yapılması gerekenler yapılır” (G.3).

“Hiçbir şey hiç kimse dört dörtlük değil. Engelliler konusunda da her şey dört dörtlük olacak diye bir şey yok ama şu var insanların bilinçlenmesi çok önemli. Özellikle engelliler konusunda. Tabiri caizse onlar hayata 1-0 geride başladı derler ya ben kabul etmiyorum ama insanların bu konuda duyarlı olması lazım. Ben şunu demek istemiyorum ‘bu engelli buna acıyalım’ değil. Empati kurmalarını saygı duymalarını istiyorum.” (G.4).

“Okulda ortamım çok iyi. İnsanlarla konuşmayı seven biriyim. O yüzden sorun yaşamıyorum” (G.6).

3.7. Danışmanlık, Destek ve Bilgi Edinme

Yapılan görüşmelerde fiziksel engelli öğrenciler üniversite eğitimi sırasında istedikleri zaman gerekli danışmanlığa ve desteğe ulaşabildiklerini çoğunlukla belirtmişlerdir. (G1, G3, G4, G5, G8, G9, G10). Bununla birlikte yaşayabilecekleri sorunlar karşısında çeşitli danışma mekanizmalarını ve teknolojiyi de aktif olarak kullandıkları tespit edilmiştir.

“Üniversitede engelli öğrenci biriminin olduğunu biliyorum, ama daha önce hiç kullanmadım” (G.1).

“Danışmanlar gerekli bilgileri veriyorlar, ders konusunda kredi konusunda. Dersleri geçme ilgili soru sordüğümüzde yardımcı oluyorlar. Diğer konularda da tabi..” (G.3).

“Engelli öğrenci birimine gidiyoruz sorun yaşadığımızda birde çok kullanmasam da whatsapp grubumuz var, soru sordum mu cevap veren çok oluyor” (G.8).

“Bilgi edinmede bir sorun yaşamıyorum. Fakültedeki danışmanım yardımcı oluyor” (G.10).

3.8. Ekonomik Sorunlar ve Sosyal Yardımlar

Görüşülen öğrencilerin çoğu (G1, G3, G4, G6, G7, G8, G10) Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu’nun sağladığı kredi veya bursu aldığını belirtmişlerdir. Bununla birlikte engelli öğrencilere yarı zamanlı olarak çalışma olanağı sağlanmasının önemli bir ekonomik destek sağladığı belirlenmiştir. Öğrencilerin bazıları eğitimlerinin devamı için ekonomik desteğin önemli olduğunu düşündüklerini de belirtmişlerdir.

“Devletin burs ve yurt konusunda engelli öğrencilere önceliği var. Başvuru yaparken engel durumunu bildirirsen burs çıkıyor ve yurt direkt asil olarak çıkıyor yedek olma durumu yok. Üniversite vasıtasıyla birkaç yerden sırf engellilere verilen burstan alıyorum. Bu konuda çok gelişme olmasa da milletimiz devletimiz yardımcı oluyor. Son zamanlarda özellikle otobüse ücretsiz biniş hakkı verildi, belli şeylerde indirim yapılıyor. Bu durum bize kolaylık sağlıyor tabi” (G.4).

“Ekonomik sıkıntı yaşamıyorum ama şeyde anlıyor mesela engel durumundan ötürü bakım parası felan öyle bir şey almadım ama şey gider konusunu sorarsan taksi olsun o tür şeyler

zorluyor tabi bazen Kredi ve Yurtlar Kurumu bursundan faydalanıyorum ama aslında yeterli oluyor benim için” (G.7).

“Ekonomik bir sorun yok, ailem destek oluyor, kredi almıyorum, neden devlete borçlanayım ki, yarı zamanlı olarak üniversitede çalışıyorum o bana yetiyor, tabi daha fazla imkânım olsa daha güzel olur. Ama çalışma fırsatı verilmesi bile benim için çok önemli” (G.10).

“Üniversiteden hiçbir destek alamıyorum çünkü biz engelli de olsak ailenin durumuna bağlı olarak ev araba olup olmadığına dair bunlara bakıyorlar tabi bunları da gördükleri için vermiyorlar. Burs çıkmıyormuş çıkmayınca kredi çıkıyor kredi de benim hoşuma gitmiyor çünkü 15.000 TL'ye kredi veriyorlar ilerleyen zamanda geri alıyorlar. Ya ben kendi karnımı doyurmakta zorlanıyorum bir engelli olarak nasıl bir 15.000 TL daha vereyim o 15.000 TL'yi almam ve almadım bak kısmi zamanlı çalıştım ve kendi kitaplarımı kendim aldım ve arada çıktım tabi o arada da mümkünse kitap almaya çalıştım. Ya ihtiyacım olduğu zaman bir işe girerim çalışırım baktım zorlanıyorum yapamıyorum veya ihtiyacımı karşıladım oradan çıkarım ya bunda burslu okumak tabi ki en güzeli. Dışarıdan katkı olmadığı zaman da üniversite okunmaz vs anlamı çıkmamalı ki ben çıkmadığı halde burada kısmi zamanlı çalışarak o eksikliği kapatmaya çalıştım ha yeterli oldu mu çok olmadı ama yaşamımı devam ettirebildim ve hayallerimi devam ettirebildim ha tabi ki” (G.9).

“Çok şükür halimiz kötü değil, ama burs olsa güzel olurdu. Keşke daha fazla imkan olsa” (G.10).

3.9. Üniversite Memnuniyeti ve Gelecek Beklentisi

Araştırmaya katılan öğrencilerden çoğu aldığı üniversite eğitimini yeterli ve nitelikli olarak tanımlamıştır (G1, G3, G5, G6, G7, G8, G9, G10). Bununla birlikte üniversiteden ve üniversite içerisinde eğitim almaktan memnun oldukları görüşmelerde gözlemlenmiştir. Diğer yandan araştırmaya katılan öğrencilerin zaman zaman gelecek kaygısı taşıdığı tespit edilmiştir.

“Pek değil. Benim işimde en dipte de başlayabilirsiniz en yukarıda da başlayabilirsiniz. Mesela devlet kurumunda 2 bin lira maaşla da çalışabilirsiniz, özel bir spor kulübünde 10-15 bin maaşla da çalışabilirsiniz. Dersler teorik kalıyor. Bizim uygulamalı dersimiz var. Orada yaptığımız uygulamalarla diğer dersler arasında dağlar kadar fark var” (G.2).

“Üniversiteden aldığım eğitim tartışılır, eğer mesleğimi yapacak olsam evet yeterli bir eğitim aldım ancak başka meslekler için kendimi hazır hissetmiyorum” (G.3).

“Üniversitede olmak, burada eğitim almak oldukça güzel, buralara kadar gelebileceğimi düşünmüyordum, genel olarak burada olmaktan memnunum” (G.5).

“Buradan aldığım eğitimle gelecekteki iyi bir yere gelebileceğimi düşünmüyorum. Okulda aldığım eğitim yetmiyor üstüne KPSS kursuna gidiyorsun, ingilizce kursuna gidiyorsun. Halbuki okullarda mesleki ingilizce, bilgisayar uygulaması yeterli düzeyde verilse ne kadar güzel olur. Artık okuyan nüfus da fazla. Her iki insandan biri üniversite okuyor. Bizim

Fiziksel Engelli Bireylerin Üniversite Eğitimi Sırasında Karşılaştıkları Sorunlar (Akdeniz Üniversitesi Örneği)

bölümümüzde önceden zorunlu staj vardı. Önceden hoca her öğrencinin stajıyla tek tek ilgileniyormuş. Şimdi çok fazla öğrenci olduğu için alttan alanlarla beraber, o durumda kalktı” (G.4).

“Evet, üniversiteye girerken sınav, üniversitedeyken sınav, üniversiteden çıkınca sınav... Bunun hangi birini tutturacağız? Şaş beşi kadar tutturdum bölümü, çıkınca nasıl tutturacağız? Mülakat olsa daha iyi olur. KPSS’ ye yöneltecekler bizi” (G.6).

“Lisansım bittikten sonra yüksek lisans düşüncem var o bittikten sonra tabii ki de devam edeceğim doktora falan artık ne kadar giderse artık yani burada bırakmak istemiyorum zaten arkeolojiye isteyerek geldim hani üniversitede kalıp akademisyen olarak devam etmeyi düşünüyorum” (G.7).

“Ha tabii ki memur olup ilerleyen zamanda hayatımı daha rahat bir şekilde devam ettirmek istiyorum ama benim hedefim tabii memur olmak değil akademisyen olmak ama akademisyen olmak için müracaat etmemiz gereken bir şey memur olup ekonomimizi de sağlamak ya burada kirada oturuyoruz ve kirada otururken hem kirayı karşılamak hem kitap parası ayırmak çok zor yani... Benim derdim memuriyeti araç olarak görüp asıl amacıma ulaşmak bir basamak gibi” (G.9).

4.TARTIŞMA

Fiziksel engeli bulunan öğrencilerin hareket kabiliyetlerinin kısıtlı olması, sosyal yaşamlarını doğrudan etkilemektedir (World Health Organization, 2011). Fiziksel engelli öğrencilerin hareket kabiliyetinin sınırlı ve başkalarının yardımına bağlı olması üniversite eğitiminde çeşitli sorunlarla karşılaşmalarına neden olmaktadır. Elde edilen bulgularda öğrencilerin engel derecesi ve hareket kabiliyeti aldıkları eğitim kalitesini de doğrudan etkilediği görülmektedir. Hareket kabiliyeti azalan fiziksel engelli öğrencilerin kaliteli bir üniversite eğitimi alabilmeleri için ihtiyaçları doğrultusunda fiziksel altyapının, üniversite ve ulaşım olanaklarının geliştirilmesi gerekmektedir. Burada asıl sorun engelli bireylerin sahip olduğu engeller değil, engelli bireyin bağımsız bir biçimde hareket edebilmesi ve hareket alanının genişlemesi için uygun koşulların sağlanamamasıdır.

Engel derecesi fazla olan ve sınırlı bir şekilde hareket edebilen öğrencilerin üniversitenin bulunduğu yerleşkeye ulaşmakta güçlük çektiği gibi yerleşke içerisinde hareket etmekte de sorun yaşadıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca bu durum araştırmada araştırılan diğer etkenlerle de ilişkili olduğu görülebilir. Barınma, beslenme vb. ihtiyaçların karşılanma biçimini, kampüste geçirilen zamanı, ulaşım sistemlerinin kullanımını, derslerin kalitesini ve sınav başarısını da etkilediği düşünüldüğünde fiziksel altyapının geliştirilmesinin ve ulaşım sistemlerinde yaşanan sorunların çözümünün önemi daha iyi anlaşılacaktır. Yine bu durum doğrudan üniversite seçiminde etkili olmakta, fiziksel engelli öğrenciler engel durumuna göre ailesinin bulunduğu yere yakın olan üniversiteleri öncelikli olarak seçmektedir. Dahası fiziksel engelli bireyler bunu bir mecburiyet olarak ifade etmektedirler. Fiziksel engelli öğrencilerin aile bireylerine ve sosyal çevrelerine bağımlılığını üniversite eğitimi aldıkları esnada da sürdürdüğü, bu durumun oluşmasında daha çok engellilere yönelik çeşitli sistemlerdeki

Fiziksel Engelli Bireylerin Üniversite Eğitimi Sırasında Karşılaştıkları Sorunlar (Akdeniz Üniversitesi Örneği)

eksikliklerden kaynaklandığı şeklinde yorumlanabilir. Yapılan araştırma esnasında yapılan gözlemler ve elde edilen bulgularda fiziksel engelli öğrencilerin var olan durum içerisinde iyiyi yakalamak için çaba gösterdikleri anlaşılmıştır, oysa üniversiteler engelli bireylerin daha iyi bir eğitim alması için en iyiyi ve en ideali bir hizmet ve bir anlayış içerisinde yerine getirmelidir.

Elde edilen bulgular tüm olarak yorumlandığında engelli bireylerin çevresinde yer alan diğer öğrencilerin, akademisyenlerin ve idari personelin fiziksel engelli öğrencilerin eğitimi sırasında gerekli hassasiyeti çoğunlukla gösterdikleri belirtilebilir. Yaşanan sorunlar daha çok fiziksel şartlarla ilişkili sorunlar olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durum fiziksel engelli bireylerin üniversite eğitimleri sırasında yaşadıkları sorunların çözümünün fiziksel şartların düzeltilmesine bağlı olarak aslında çok da zor olmadığını işaret etmektedir. Bununla birlikte üniversite içerisinde yer alan tüm personelin gerekli hassasiyeti ve önemi göstermesinin gerekliliğinin önemi bu çalışmada anlaşılmaktadır.

Engelli öğrencilere yönelik Akdeniz Üniversitesi'nde sunulan yarı zamanlı çalışma olanakları araştırmaya katılan engelli öğrencilerin eğitim sürecinde gerek ekonomik gerekse psikolojik, sosyal olarak destek sağladığı görülmektedir. Bu durum özellikle üniversite içerisinde yer alan engelli öğrencilere çalışma fırsatı verilmesinin önemini vurgulamaktadır. Üniversite sadece eğitim alınan yer olmadığı da değerlendirildiğinde çalışma fırsatlarının oluşturulması engelli bireyler açısından önemli ve destekleyici bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

Bulgular değerlendirildiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin Akdeniz Üniversitesi'nde eğitim almaktan memnun oldukları ortaya çıkmaktadır. Bunda üniversitenin Engelli Öğrenci Birimi'nin sunduğu destek mekanizmaları ve olanakların etkili olduğu kadar üniversite içerisinde yer alan diğer bireylerin engelli öğrencilere yaklaşımı da katkıda bulunduğu düşünülmektedir.

Araştırma esnasında yapılan gözlemlerde ve araştırmada elde edilen bulgularda göze çarpan bir başka nokta da teknolojinin aktif kullanımının engelli bireylerin sosyal yaşamlarını kolaylaştırarak sorunların minimize edilmesine yardımcı olmasıdır. Engellerin aşılmasında internetin ve teknolojik gelişmelerin kullanılmasının önemine işaret etmektedir. Üniversitelerin bu yöndeki yeni teknolojilerin üretilmesine katkı vermesi engelli bireylerin yaşadıkları sorunların en aza indirilmesi açısından da değerli olacağı düşünülmektedir.

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma sonucu elde edilen bilgiler doğrultusunda aşağıdaki sonuç ve önerilere ulaşılmıştır:

- Üniversiteye giriş sistemi, her engelli bireyin durumunun bireysel olarak değerlendirildiği bir şekilde yeniden yapılandırılabilir. Üniversiteye gitmek isteyen engelli bireylere pozitif ayrıcalıklar tanınmadan üniversite eğitimi içerisinde yer almalarını beklemek, onların yeteneklerinin ve değerlerinin yeterince anlaşıl(ma)mamasına neden olmaktadır. Bu bağlamda engelli bireylerin kendine özgü

Fiziksel Engelli Bireylerin Üniversite Eğitimi Sırasında Karşılaştıkları Sorunlar (Akdeniz Üniversitesi Örneği)

özellikleri ve yetenekleri tek tek değerlendirilerek üniversitelerde yer alan bölümlere yerleştirilmesi kontenjan sınırı olmaksızın yapılabilir. Bununla birlikte engelli bireylere daha uygun bölüm ve programların, eğitimlerin, sertifika programlarının üniversite çatısı altında açılması düşünülebilir.

- Ulaşım sistemleri geliştirilerek engelli bireylerin bağımsız bir biçimde hareketlerinin sağlanması ve toplumda yer alan diğer bireylerin de bu yönde bir farkındalık kazanması için çalışmalar yapılmalı, projeler ve faaliyetler yürütülmelidir. Ulaşım sistemlerinin engellilerin bağımsız bir biçimde hareket etmesini sağlayıcı bir biçimde yeniden dizayn edilmesi gerekmektedir.
- Fiziksel engelli üniversite öğrencilerinin yaşadıkları sorunlar daha çok fiziksel kaynaklı olsa da sosyal, ekonomik ve akademik sorunların da varlığı bundan sonra yapılacak çalışmalarda dikkate alınmalıdır.
- Üniversite bünyesinde yer alan engelli öğrenci birimlerine gereken önem verilmeli, çalışmaları ve fonksiyonları genişletilmelidir. Bu çalışmada fiziksel olanakların eksikliğini kapatan teknoloji, engelli bireylerin çevrelerinde yer alan diğer bireylerin duyarlılığı ve engelli öğrenci biriminden alınan destek olmuştur. Bununla birlikte engelli bireylerin çevrelerinde yer alan ve hizmet üreten kişilerin engelliliğe bakış açısı da engelli bireylerin sosyal ve akademik yaşamını doğrudan etkilemesi insan faktörüne gereken değerin verilmesini gerekli kılmaktadır.
- Engelli öğrencilerin sorumlu olduğu sınav ve derslerle ilgili hukuksal kısımların geliştirilmesinde yarar bulunduğu belirtilebilir. Öğrenciler her ne kadar sorun yaşamadıklarını belirtse de bu daha çok ilgili öğretim elamanının konu hakkındaki sağduyusunun etkili olduğu görülmektedir. Örneğin engelli öğrencinin derse devam şartının daha az olması, sınavların ayrı bir şekilde yapılması veya sözlü olarak yapılabilmesi vb. ayrıcalıklar, öğretim elemanın inisiyatifinde olan ayrıcalıklardır. Bu durumun hukuksal bir çerçeveye oluşturulması ile yapılan uygulamaların hukuka uygun olacağı düşünülmektedir.
- Üniversitelerde eğitim alan engelli öğrencilerin yaşadıkları sorunların en aza indirilmesi için teknolojiden daha etkin bir biçimde yararlanılması gerekliliği yine bu araştırmanın sonuçlarından bir tanesidir. Bu nedenle üniversiteler teknolojik gelişmeleri yakından takip etmeli ve engelli öğrencilerin yaşadıkları sorunları en aza indirmek için teknolojik uygulamalar ivedi bir biçimde yaşama geçirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Dökmen, Z. Y., & Kışlak, Ş. T. (2004). Engelli Olan Ve Olmayan Üniversite Öğrencilerinin Demografik Ve Psikolojik Özellikleri İle Sorunlarının Karşılaştırılması. *Kriz Dergisi*, 12(2), 33-47.
- EGED (2015). *Üniversitelerde Engellilere Yönelik Erişilebilirlik Hususunda Mevcut Durum Analizi 2014-2015*. Ankara: Eğitimde Görme Engelliler Derneği.
- Eğitim Reformu Girişimi (2016). *Engeli Olan Çocukların Türkiye’de Eğitime Erişimi: Durum Analizi ve Öneriler*.

Fiziksel Engelli Bireylerin Üniversite Eğitimi Sırasında Karşılaştıkları Sorunlar (Akdeniz Üniversitesi Örneği)

- Genç, D. (2015). Social Problems And Expectations Of Disabled People, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, (35/2), <http://dergipark.gov.tr/spcd/issue/21125/227553> (E.T. 15.07.2017).
- Gün, A. (2015). İşitme Engelliler Ortaokulunda Okuyan Öğrencilerin Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutum Ve Değerlendirmeleri: Amasya Ve Samsun Örneği. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14(28), 61-92.
- İnan, S., Ceyhan Peker, G., Tekiner, S., Ak, F., & Dağlı, Z. (2013). Engellilik, Türkiye’de Engellilerin Durumu ve Sağlık Hizmet Sunumuna Bir Bakış. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 12(6), 723-728.
- Kalyon, H. (2012). Bülent Ecevit Üniversitesi'nde Engelli Öğrenci Biriminin Yeniden Yapılandırılması. (Turkish). *Journal Of Higher Education & Science / Yükseköğretim Ve Bilim Dergisi*, 2(1), 63. doi:10.5961/jhes.2012.035
- ÖSYM,(2017).
<http://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2017/OSYS/KILAVUZ18042017.pdf> (E.T. 13.07.2017).
- Sarı, H. (2005). Selçuk Üniversitesi’nde Öğrenim Gören Bedensel Engelli ve Görme Engelli Öğrencilerin Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözümüne Yönelik Çağdaş Öneriler, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (13), 335-355.
- Subaşıoğlu, F. (2008). Üniversitelerin Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümlerinin “engellilik farkındalığı” üzerine bir araştırma. *Bilgi Dünyası*, 9 (2), 399-430.
- Şişman, Y. (2011). Türkiye’de Özürlülere Yönelik Yasal Düzenlemeler. *İktisat ve İctimaiyat Enstitüsü, Sosyal Siyaset Konferansları* (60), 169.
- Şişman, Y. (2014). Engelliler Açısından Eşitlik, Ayrımcılık ve Eğitim Hakkı. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* (32).
- Türkiye İstatistik Kurumu (2011). Nüfus ve Konut Araştırması, TÜİK Yayınları.
- Yükseköğretim Kurulu (2017). Yükseköğretim Kurumları Özürlüler Danışma Ve KoordinasyonYönetmeliği.
http://www.yok.gov.tr/web/guest/icerik/journal_content/56_INSTANCE_rEHF8BIsfYRx/10279/18014 (E.T. 12.06.2017).
- Yükseköğretim Kalite Kurulu (2017). Yükseköğretim Değerlendirme ve Kalite Güvencesi 2016 Yılı Durum Raporu, YÖK Yayınları.
- World Health Organization (2011). *World Reportion Disability* http://www.who.int/disabilities/world_report/2011/report.pdf (E.T. 10.05.2017).
- Zencir, M. B., Kutlutürk, L., & Subaşıoğlu, F. (2017). Türkiye'deki Üniversite Kütüphanelerinde Engellilere Yönelik Hizmetler: Web Sayfaları Bağlamında Bir İnceleme. *Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 57(1), 720-739.